

ISSN 1822–119X

Mokytojų ugdymas. 2010. Nr. 14 (1), 156–180

Teacher Education. 2010. Nr. 14 (1), 156–180

**Rasa POCEVIČIENĖ, Giedrius GIRDVAINIS**Šiaulių universitetas  
Stasio Šalkauskio gimnazija• Šiauliai University  
Stasys Šalkauskis' gymnasium**VAIKŲ PATYČIŲ PREVENCIJOS  
BENDROJO LAVINIMO  
MOKYKLOJE SISTEMOS BRUOŽŲ  
ANALIZĖ: PRIEMONĖS IR  
DALYVIAI  
(ŠIAULIŲ ATVEJIS)****ANALYSIS OF THE FEATURES OF  
THE SYSTEM FOR PREVENTION  
OF CHILDREN'S BULLYING AT THE  
COMPREHENSIVE SCHOOL:  
MEASURES AND PARTICIPANTS  
(ŠIAULIAI CASE)****Anotacija**

Patyčios mokykloje yra plačiai paplitęs sudėtingas kompleksinis socialinis-kultūrinis reiškinys. Žiniasklaidoje vis dažniau aptinkama įvairių pranešimų, nušviečiančių žiaurios patyčių atvejus šalies ugdymo įstaigose. Įvairių apklausų (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006 ir kt.) duomenys rodo, kad patyčios mokyklose tapo kasdienybė, tarsi tam tikra „gyvenimo norma“. Tai rodo, kad neatidėliotinai reikia imtis prevencinės veiklos. Šiame straipsnyje pateikiama patyčių prevencijos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose analizė, išryškunami pagrindiniai šio miesto ugdymo įstaigose organizuojamos patyčių prevencijos bruožai. Siekiama atsakyti į probleminius klausimus: ar Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose sukurta ilgalaikė ir efektyvi socialinių bei pedagoginių patyčių prevencijos sistema? Ar sprendžiant patyčių problemą prisiimtų atsakomybę visi mokyklos bendruomenės nariai? Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad ugdymo įstaigose taikomos tik pavienės prevencinės priemonės, sprendžiant patyčių problemą įsitraukia ne visa mokyklos bendruomenė.

**Pagrindiniai žodžiai:** *patyčios, patyčių problema, patyčių auka, patyčių iniciatorius, patyčių prevencija, prevencinės priemonės.*

**Įvadas**

Dvejus metus Johnny, tylus trylikametis, buvo gyvas žaisliukas kai kuriems savo bendraklasiams. Paaugliai iš jo reikalavo pinigų, versdavo valgyti piktžoles ir gerti pieną su valikliais, mušdavo tualete, užrišdavo virvę ant kaklo ir vedžiodavo kaip „naminį gyvūnelį“. Kai Johnny kankintojus apklausinėjo dėl patyčių, jie sakė, kad persekiojo savo auką, kadangi tai buvo smagu“ (Olweus, 2008, p.19).

Ši trumpa laikraščio iškarpa – tai slogus vaizdas, liudijantis, kokie žiaurūs tam tikromis aplinkybėmis gali būti paaugliai, koks mokykloje gali būti gyve-

**Abstract**

Bullying at school is a widespread complicated complex socio-cultural phenomenon. There are increasingly more various reports in the media on cruel bullying cases at educational institutions of Lithuania. The data of various surveys carried out in Lithuania (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006 et al.) demonstrate that bullying became commonness at schools, kind of a certain “life standard”. This shows that schools of the country have to undertake urgent preventive actions. This article presents the analysis of prevention of bullying at iauliai comprehensive schools, highlights main features of prevention of bullying, which is organized at educational institutions of this city. It is sought to answer the question whether a long-term and efficient system of measures that eliminates the social and pedagogical problem of bullying exists. Would all members of the school community take responsibility for solving cases of bullying? Research results enable to state that only solitary preventive measures are applied at educational institutions and not all school community is engaged in prevention of bullying.

**Key words:** *bullying, problem of bullying, victim of bullying, initiator of bullying, prevention of bullying, preventive measures.*

**Introduction**

“For tow years Johnny, a calm thirteen year old boy has been an alive toy for some of his classmates. Adolescents would demand money from him, made him eat weeds and drink milk with cleansers, beat in the toilet, tie a rope round his neck and walk like a “pet”. When Johnny’s tormentors were questioned about bullying, they said that they chased their victim because it was fun” (Olweus, 2008, p. 19).

This short extract from the newspaper is a dismal view, which witnesses how cruel children and young people can be in certain circumstances. It also

nimas moksleiviui, tapusiam patyčių auka. Deja, bet tėvai ir mokytojai nedaug žino apie tai, kas vyksta mokykloje (Olweus, 2008).

Patyčios tarp moksleivių yra gan sena ir visame pasaulyje labai gerai žinoma problema (Banks, 1997; Smith, 1997). Tačiau tik 7-ojo dešimtmečio pabaigoje šis reiškinys tapo labiau susistemintų tyrimų objektu. Pirmieji tyrimai šioje srityje buvo atlikti Švedijos ir Norvegijos mokyklose. Vienas pirmųjų šia problema domėtis pradėjo norvegų mokslininkas D. Olweus (1993, 2003, 2008), kuris ne tik pirmasis ėmė tyrinėti patyčių paplitimo dažnumą mokyklose, pateikė išsamų šio fenomeno apibrėžimą, bet ir sukūrė veiksmingą patyčių prevencinę programą, kuri šiuo metu gan plačiai ir sėkmingai yra taikoma ne tik Švedijoje, Norvegijoje bet ir kitose pasaulio šalyse (Valeckienė, 2007).

1987 m. Stavangeryje vykusioje Europos konferencijoje paskelbti Norvegijoje atlikto patyčių paplitimo masto ir sėkmingos nacionalinės intervencinės kampanijos prieš patyčias įgyvendinimo rezultatai paskatino domėjimąsi šia problema ir kitose šalyse, tokiose kaip Anglija, Nyderlandai, Vokietija, Ispanija, Airija, Australija, Kanada ir JAV (Olweus, 1993; Targamadžė, Valeckienė, 2007).

Patyčios dažniausiai apibūdinamos, kaip sąmoningas, neišprovokuotas ir nuolat pasikartojantis vieno asmens ar grupės fizinis arba žodinis kito asmens užgauliojimas, siekiant jį išskaudinti ir pažeminti. Kalbant apie patyčias būtina nurodyti tris pagrindinius bruožus: *patyčios – tai nuolat pasikartojantis elgesys; patyčios – tyčinis „žalos darymas“; tarp skriaudėjo ir aukos egzistuoja ryški valdžios, fizinė, socialinė, psichologinė persvara* (Olweus, 1993, 2008).

Labai dažnai patyčios painiojamos su humoru ir nekaltais juokeliais, tačiau tai yra du skirtingi ir tarpusavyje visiškai nesusiję dalykai. Patyčios nuo humoro ir nekaltų juokelių skiriasi tuo, kad tas, iš kurio yra juokiamasi, labai kenčia, jam be galo skaudu, o juokinga ir labai smagu gali būti tik besityčiojantiems ir patyčias stebintiems vaikams (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Vaikai vieni iš kitų tyčiojasi pačiais įvairiausiais būdais (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006). Pagal tai, kaip iš asmens yra tyčiojamas, skiriamos *tiesioginės* ir *netiesioginės* patyčių formos. *Tiesioginės patyčios* – kai vaikas yra atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraminčių, pvz., jis yra stumdomas, apmėtomas akmenimis, pravardžiuojamas, jam grasinama ir pan. *Netiesioginės patyčios* pasireiškia vaiko atstūmimu nuo grupės, ignoravimu, nebendravimu, neapykantos prieš jį kurstymu ir pan. Netiesioginių patyčių metu per tyčinį pašalinimą vaikas taip pat yra socialiai izoliuojamas (Olweus, 1993, 2003; Smith, 1997; Piskin, 2002; Craig, Pepler, Blais, 2007, Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Pagal dominuojančias patyčių formas, pagal tai,

demonstrates what life the pupil who became the victim of bullying may have at school: often parents and teachers know little what happens at school (Olweus, 2008).

Bullying among pupils is quite an old problem that is very well known in the whole world (Banks, 1997; Smith, 1997). However, only in the end of the 7<sup>th</sup> decade this phenomenon turned into a subject of more systematized researches. First researches in this area were carried out at schools of Sweden and Norway. One of the first researchers who started to take interest in this problem was a Norwegian researcher D. Olweus (1993, 2003, 2008), who was both the first to research the frequency of spread of bullying at schools, presented an exhaustive definition of this phenomenon and created an efficient programme for prevention of bullying, which today is quite widely and successfully applied in Sweden, Norway and other countries of the world (Valeckienė, 2007).

The European conference, which took place in Stavanger in 1987, announced the results of implementing a campaign carried out in Norway on the scope of spread of bullying and successful national intervention campaign against bullying, which encouraged interest in this problem in other countries such as England, the Netherlands, Germany, Spain, Ireland, Australia, Canada and the USA as well (Olweus, 1993; Targamadžė, Valeckienė, 2007).

Bullying is most often described as a deliberate, unprovoked and constantly recurrent physical or oral abuse of one person or a group of persons in order to wound and humiliate him/her. Three main questions-features have to be distinguished: *bullying is a constantly recurrent action; bullying is doing a deliberate harm*; *there is a significant overbalance of authority, physical, social, psychological overbalance between the offender and the victim* (Olweus, 1993, 2008).

Very often bullying is mixed with humour and harmless mischief; however, these are different and not interrelated matters. The difference between bullying and humour, harmless mischief is that the person who is bullied is suffering a lot, it is very painful for him, whilst only children who bully and observe bullying find this funny and have big fun (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Children bully one another in a variety of ways (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006). Depending on how a person is bullied, there are *direct and indirect* forms of bullying. *Direct bullying* takes place when a child is openly attacked, insulted by peers; e.g., a child is shoved, showered stones, nicknamed, he/she is threatened, etc. *Indirect bullying* manifests itself by the child's alienation from the group, ignoring, non-communication, inciting hatred towards him/her, etc. During indirect bullying the child is also socially isolated (Olweus, 1993, 2003; Smith, 1997;

kokia agresija yra naudojama vaikui įskaudinti ir įžeisti, dar yra skiriamos: *verbalinės ir rašytinės patyčios*, apimančios prasivardžiavimą, gąsdinimą, pašaipias replikas apie žmogaus kūną, rasę, šeimą, negalią, išvaizdą, bauginamų žinučių siuntinėjimą mobiliuoju telefonu ar elektroniniu paštu ir pan.; *fizinės patyčios*, pasireiškiančios mušimu, stumdymu, kandžiojimusi, spardymu, plaukų pešiojimu, svetimų daiktų gadinimu, nepagarbių gestų rodymu ir pan. (Valeckienė, 2007; Craig, Pepler, Blais, 2007); *sudėtinės patyčios*, apimančios ir žodinius, ir fizinius veiksmus, pvz., reketas, vertimas daryti tai, ko vaikas nenori (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Mokykloje, kurioje vyksta patyčios, pralaimi visi, su skaudžiomis patyčių pasekmėmis susiduria tiek tie vaikai, kurie tyčiojasi, tiek ir jų aukos (Robichaud, 2007). Tyrimais įrodyta, kad nuo patyčių kenčiantys vaikai dažnai jaučia liūdesį, kaltę, vienišumą, nesaugumą, išgyvena nerimą, pasižymi pasitikėjimo ir savigarbos stoka (Heinrich, 2003; Robichaud, 2007). Be to, patyčių aukos dažnai jaučia bejėgiškumą, mano, kad patyčių nebeįmanoma sustabdyti (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006). Su kitų skriauda susiduriantys vaikai taip pat patiria įvairių kūno sužalojimų, suplėšomi jų drabužiai, sugadinamas turtas ir kt. (Smokowski, Kopasz, 2005).

Ši reiškinį tyrinėjantys mokslininkai įrodė, kad skriaudžiami vaikai labiau rizikuoja patirti somatinių sutrikimų, negu vaikai, su kuriais bendraamžiai elgiasi gerai. (Robichaud, 2007). Dėl nuolatinės streso būsenos jie skundžiasi galvos, skrandžio skausmais, pykinimu, sutrikusiu virškinimu bei miegu ir pan., serga įvairiomis infekcinėmis ligomis (Rigby, 1999; Smokowski, Kopasz, 2005). Patiriamos patyčios labai susijusios su depresija bei mintimis apie savižudybę (Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela et al., 1999). Tyčiojimasis gali būti viena pagrindinių priežasčių, dėl kurios vaikai gali vengti mokyklos, nelankyti pamokų (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006).

Tyčiojimasis paveikia ne tik tų, kurie kenčia nuo patyčių, bet ir tų, kurie tyčiojasi iš kitų, elgesį. Yra labai didelė tikimybė, kad iš kitų nuolat besityčiojantys vaikai susidurs su bendraamžių atstūmimu, turės didelių mokymosi sunkumų, taps socialinių bei teisinių institucijų globotiniais (Robichaud, 2007).

Įvairių tyrimų metu buvo nustatytas patyčių ryšys su tabako ir alkoholio vartojimu bei didesniu polinkiu į kriminalinį elgesį. Labai dažnai skriaudėjai dalyvauja įvairioje nusikalstamoje veikloje, įsitraukia į antisocialia veikla užsiimančių bendraamžių grupes (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Be to, tyčiojimasis iš kitų perauga į antisocialų elgesį sulaukus pilnametystės (Smokowski, Kopasz, 2005).

Pasak R. Banks (1997), labai dažnai tėvai ir mokytojai net nežino apie mokykloje egzistuojančią patyčių problemą, paplitimo mastą. Mokiniai stebėdami,

Piskin, 2002; Craig, Pepler, Blais, 2007, Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

According to the dominating forms of bullying and according to the types of aggression used for wounding and insulting the child *bullying can be: verbal and written*, encompassing nicknaming, threatening, mocking retorts about a person's body, race, family, disability, appearance, sending frightening messages by a mobile phone or e-mail, etc.; *physical bullying*, manifesting itself by hitting, pushing, kicking, hair picking, biting, damaging other persons' belongings, showing obscene gestures, etc. (Valeckienė, 2007; Craig, Pepler, Blais, 2007); *multiple bullying*, encompassing both verbal and physical actions; for example, racket, making the child do what he/she does not want (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

At school where bullying takes place, all are losers; both children who bully and their victims encounter painful consequences of bullying (Robichaud, 2007). The researchers proved that children suffering from bullying often feel sadness, fault, loneliness, insecurity, experience anxiety, are characterized by lack of confidence and self-respect (Heinrich, 2003; Robichaud, 2007). Besides, the victims of bullying often feel helplessness, think that it is impossible to stop bullying (Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006). Children offended by others also experience various body injuries, their clothes are torn, their belongings are damaged, etc. (Smokowski, Kopasz, 2005).

The researchers who have been investigating the phenomenon of bullying proved that children who experienced bullying took a bigger risk to have somatic disorders than children who were treated by peers acceptably (Robichaud, 2007). Due to constant state of stress they complain of headaches, stomachaches, nausea, digestive troubles, disturbed sleep, etc., they fall ill with various zymotic diseases (Rigby, 1999; Smokowski, Kopasz, 2005). Experienced bullying is closely related to depression and ideas about suicide (Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela et al., 1999). Bullying can be one of the main reasons for avoiding school, truancy (Civinskas, Levickaitės, Tamutienės, 2006).

Bullying influences the behaviour of both those who suffer from bullying and those who are bullying others. It is very likely that children who are constantly bullying will encounter their peers' alienation, will have big learning difficulties, will become foster-children of social and legal institutions (Robichaud, 2007).

Various researches identified the relation of bullying with usage of alcohol and narcotic drugs and greater inclination to criminal behaviour. Very often offenders participate in various criminal activities, are involved in peer groups that are engaged in antisocial activities (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Besides, bullying others grows into antisocial behaviour in adulthood (Smokowski, Kopasz, 2005).

kaip yra tyčiojami iš kitų vaikų, bijodami patys tapti patyčių objektais arba nežinodami, kaip aukai padėti, nesiima jokių priemonių, galinčių tai sustabdyti. Pasak autoriaus, atsižvelgiant į šią situaciją būtina mokyklose diegti efektyvias patyčių mažinimo programas, įgyvendinti griežtą patyčių netoleravimo politiką.

**Tyrimo problema:** ar Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose sukurta ilgalaikė ir efektyvi socialinių bei pedagoginių patyčių prevencijos sistema? Ar sprendžiant patyčių problemas priimtų atsakomybę visi mokyklos bendruomenės nariai?

**Tyrimo objektas** – patyčių prevencija Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose.

**Tyrimo hipotezė.** Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose vykdoma patyčių prevencija, tačiau įvairios priemonės taikomos eklektiškai, nesisteminiai, į patyčių prevencinę veiklą neįsitraukia visa mokyklos bendruomenė, ypač pasigendama tėvų bei pačių mokinių iniciatyvos.

**Tikslas** – nustatyti pagrindinius patyčių prevencijos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose bruožus.

#### **Tyrimo uždaviniai:**

- Išanalizuoti pagrindines patyčių raišką mažinančias prevencines priemones, taikomas Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose.
- Nustatyti pagrindinius patyčių prevencijos mokykloje vykdytojus ir pedagogų, moksleivių bei jų tėvų atliekamas pareigas ir funkcijas patyčių prevencijos procese.

#### **Tyrimo metodika ir organizavimas**

##### **Tyrimo metodologinis pagrindimas**

Organizuojant tyrimą buvo remtasi šiomis teorijomis:

*Pragmatizmo teorija.* Joje pabrėžiama, kad ugdymo paskirtis – išmokyti ugdytinį spręsti realias gyvenimo problemas ir sukauptus jų sprendimo patirtį pasiekti maksimalią asmeninę gerovę, nepažeidžiant tų normų, kurios galioja visuomenėje. Ugdytiniai turi išmokyti taikyti bendruosius problemų sprendimo principus bei metodus ir susifonuoti poreikį drąsiai ir protingai spręsti problemas, su kuriomis jie susidurs ateityje (Bitinas, 2000, 1996).

*Socialinė išmokimo teorija.* Šios teorijos šalininkų teigimu, asmuo taip pat mokosi ir stebėdamas kitus žmones. Jis modeliuoja savo elgesį, sekdamas kitų žmonių elgesio modeliu. Galima pasirinkti tiek tinkamą, tiek ir netinkamą elgesio modelį (Žukauskienė, 2002).

According to R. Banks (1997), very often parents and teachers even do not know about the problem of bullying existing at school and the scope of its spread. Observing bullying, being afraid to become victims of bullying themselves or simply being not aware of how to help the victim, pupils do not take any actions that could stop bullying. According to the author, considering this situation, it is necessary to implement efficient programmes for reducing bullying at schools, to implement strict anti-bullying policy.

**Research problem:** Is a long-term and efficient system of social and pedagogical measures, which eliminates the problem of bullying, created at Šiauliai comprehensive schools? Would all members of the school community take responsibility for solving cases of bullying?

**Research subject:** prevention of bullying at Šiauliai comprehensive schools.

**The hypothesis of the research:** prevention of bullying is carried out at Šiauliai comprehensive schools but preventive measures are applied eclectically, non-systematically, all school community is not involved in bullying prevention activities: parents' and the very pupils' initiative is particularly missing.

**The aim** is to identify main features of bullying prevention at Šiauliai comprehensive schools.

#### **Tasks of the research:**

- to highlight main preventive measures that reduce manifestation of bullying, which are applied at Šiauliai comprehensive schools;
- to find out who are the main persons who carry out prevention of bullying at schools and pedagogues', pupils' and their parents' duties and functions in the process of bullying prevention.

#### **Methods and organisation of the research**

##### **Methodological substantiation of the research**

Organisation of the research was grounded on the following theories:

*Pragmatism theory.* This theory emphasizes that the aim of education is to teach the learner to solve actual life problems and, having accumulated solution-related experience, to reach maximal personal welfare without breaching such norms which are valid in the society. Learners have to learn to apply general principles and methods of problem solving and form the need to go bravely and solve problems that they will encounter in future sensibly (Bitinas, 2000, 1996).

*Social learning theory.* According to the supporters of this theory, a person is also learning while he/she is observing other people. He/she models his/her behaviour following the model of other people's behaviour. Both suitable and unsuitable model of behaviour can be chosen (Žukauskienė, 2002).

*Social constructivism theory:* relates human cognition to his/her social environment that creates

*Socialinio konstruktyvizmo teorija* žmogaus pažinimą sieja su jo socialine aplinka, kuriančia tikrovės konstrukciją, ypač bendradarbiavimą su kitais (Martiškauskienė, 2008).

### Tyrimo metodai

**Teoriniai:** *mokslinės literatūros analizė*, siekiant apibrėžti patyčių mokykloje problemą, patyčių pasireiškimo būdus, atskleisti šio reiškinių padarinius.

**Empiriniai:** *anketinė apklausa*, skirta pagrindiniams patyčių prevencijos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose bruožams išryškinti. Tyrimui atlikti buvo naudojama atviro tipo anketa, kuri parengta remiantis Lietuvos ir užsienio šalių patyčių reiškinių tyrinėjančių mokslininkų (Olweus, 1993, 2003, 2008; Heinrich, 2003; Whidet, Dupper, 2005) rekomendacijomis, kaip organizuoti patyčių prevenciją mokyklose.

**Duomenų analizė.** Tyrimo metu gauti tiriamųjų atsakymai į atviro tipo anketos klausimus nagrinėti *kokybinės content analizės metodu*. Ši analizė apima tris etapus: *pirmasis* – gautų atsakymų (teksto) skaitymas; *antrasis* – kategorijų skyrimas; *trečiasis* – kategorijų skaidymas į subkategorijas.

**Tyrimo imtis.** Tyrimas buvo atliekamas 2008 m. gruodžio – 2009 m. sausio mėn. 9-ioje Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Mokyklos tyrimui buvo atrinktos taikant *sistemini* grupių parinkimo būdą. Iš 26 Šiaulių miesto savivaldybės sąrašė buvusių bendrojo lavinimo mokyklų tyrimui buvo pasirinkta kas trečia mokykla. Į vykdumą atranką buvo įtrauktos pagrindinės, vidurinės mokyklos bei gimnazijos.

Siekiant išryškinti pagrindinius patyčių prevencijos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose bruožus buvo apklausta 50 respondentų, tarp kurių 13 10–12 kl. moksleivių, 10 socialinių pedagogų, 9 klasių vadovai, 9 įvairius dalykus dėstantys mokytojai bei 9 mokinių tėvai.

10–12 kl. mokiniai, klasių auklėtojai, dalykų mokytojai bei tėvai apklausai buvo atrinkti taikant *paprastą atsitiktinį* grupių parinkimo būdą. Atrankoje dalyvavo tik tie tėvai, kurių vaikai tyrimo metu buvo apklausiami. Buvo apklausti visi tirtų mokyklų socialiniai pedagogai.

### Tyrimo rezultatai

#### Patyčių tarp mokinių problemos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose aktualumas

Tyrimo metu visų pirma buvo siekiama atskleisti tiriamųjų požiūrį į patyčių tarp mokinių problemą Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Apklaustųjų požiūrį į šį reiškinį apibūdina kategorija „Patyčių tarp mokinių problemos aktualumas“ (žr. 1 lent.).

the structure of reality, cooperation with others in particular (Martiškauskienė, 2008).

### Research methods:

**Theoretical:** *content analysis of research literature* in order to define the problem of bullying at school, ways of manifestation of bullying, to disclose the consequences of this phenomenon.

**Empirical:** *questionnaire* aimed at highlighting main features of bullying prevention at iauliai comprehensive schools. Open type questionnaire was employed for the research, which was prepared on the basis of recommendations of foreign researchers investigating the phenomenon of bullying (Olweus, 1993, 2003, 2008; Heinrich, 2003; Whidet, Dupper, 2005) in the organisation of bullying prevention at schools.

**Data analysis:** The responders' answers to the questions of the open type questionnaire, which were received during the research, were analyzed applying *the method of content analysis*. This analysis encompasses three stages: *the first stage* involving reading of the obtained answers (text); *the second stage*, distinguishing of categories; *the third stage*, breaking the categories down into subcategories.

**The sample of the research.** The research was carried out between December, 2008 and January, 2009 in nine comprehensive schools of iauliai. Schools for the research were selected applying *systematic* way of choosing groups. Out of 26 comprehensive schools listed in the records of iauliai municipality every third school was chosen for the research. Basic, comprehensive schools and gymnasiums were included in screening.

In order to highlight main features of prevention of bullying at iauliai comprehensive schools 50 respondents were questioned; these include 13 pupils of 10-12 forms, 10 social pedagogues, 9 form tutors, 9 teachers teaching various subjects and 9 pupils' parents.

Pupils of 10-12 forms, educators, subject teachers and parents were selected for the survey applying *simple random* way of choosing groups. Screening was attended only by these parents, whose children were interviewed during the research. All social pedagogues of investigated schools were interviewed.

### Research results

#### Relevance of the problem of bullying among pupils at iauliai comprehensive schools

In the first place during the research it was sought to disclose the responders' attitude towards the problem of bullying among pupils at iauliai comprehensive schools. The responders' attitude towards this phenomenon is described by the category "Relevance of the problem of bullying among pupils" (Table 1).

1 lentelė Socialinių pedagogų, klasių vadovų, dalykų mokytojų, mokinių bei tėvų požiūris į patyčių tarp mokinių problemą Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose (N = 50)

Table 1 Social pedagogues', form tutors', subject teachers' pupils' and parents' attitude towards the problem of bullying among pupils at Šiauliai comprehensive schools (N = 50)

Patyčių tarp mokinių problemos aktualumas Relevance of the problem of bullying among pupils	Tiriamieji (N = 50) Responders (N = 50)				
	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
Problema pripažįstama The problem is acknowledged	4	7	8	5	7
Problema rimta ir aktuali The problem is serious and relevant	4	-	-	5	3
Tai kasdienis (įprastas) reiškiny This is an everyday (common) phenomenon	2	-	-	2	-
Problema nėra aktuali The problem is irrelevant	2	2	1	1	-

Analizuojant socialinių pedagogų, klasių vadovų, dalykų mokytojų, moksleivių bei tėvų požiūrį į patyčių tarp mokinių problemą pastebėta, kad visos penkios tiriamųjų grupės pripažįsta, kad ši problema Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose tikrai egzistuoja (žr.1 lent.). Apklausoje dalyvavę moksleiviai taip pat pabrėžia, kad patyčios – rimta ir aktuali problema. Tokio pat požiūrio laikosi ir tėvai bei socialiniai pedagogai. Tuo tarpu dalykų mokytojai bei klasių vadovai patyčių rimtumo ir aktualumo neakcentuoja. Patyčias kaip kasdienį (įprastą) reiškinį įvardijo tik socialiniai pedagogai ir moksleiviai. Tuo tarpu klasių vadovų, dalykų mokytojų bei tėvų požiūris į patyčias kaip į kasdienį (įprastą) reiškinį neišryškėjo. Analizuojant tiriamųjų požiūrį į patyčių problemos aktualumą taip pat buvo pastebėti atvejai, kai buvo teigiama, kad patyčių tarp mokinių problema nėra aktuali.

Išanalizavus tiriamųjų požiūrį į patyčias, galima teigti, kad šio reiškinio egzistavimą pripažįsta visi mokyklos bendruomenės nariai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad patyčios tarp moksleivių Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose yra aktuali problema.

### Patyčių raišką mažinančių prevencinių priemonių taikymas

Tiriamieji patyčių raišką mažinančias prevencines priemones, taikomas Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose, apibūdina kategorijomis „Patyčių raiškos tyrimų organizavimas“, „Prevencinių renginių organizavimas“, „Mokinių elgesio kontrolė“,

Analyzing social pedagogues', form tutors', subject teachers' pupils' and parents' attitude towards the problem of bullying among pupils, it was noticed that all five responders' groups acknowledge that this problem really exists at Šiauliai comprehensive schools (Table 1). The pupils who participated in the interview also emphasize that bullying is a serious and relevant problem. Parents and social pedagogues also stick to the same attitude whilst subject teachers and form tutors do not emphasize the seriousness and relevance of bullying. Bullying as an everyday (common) phenomenon was named only by social pedagogues and pupils. Meanwhile form tutors', subject teachers' and parents' attitude towards bullying as an everyday (common) phenomenon does not come to prominence. Analysing responders' attitude towards relevance of the problem of bullying, there were cases when it was stated that the problem of bullying among pupils is irrelevant.

Having analyzed responders' attitude to expressed attitude towards bullying, it can be stated that the existence of this phenomenon is acknowledged by all members of school community. This enables to conclude that bullying among pupils at Šiauliai comprehensive schools is a relevant problem.

### Application of preventive measures reducing manifestation of bullying

The responders describe preventive measures for reducing bullying applied at Šiauliai comprehensive schools by categories "Organisation of researches into manifestation of bullying", "Organisation of

„Patyčių prevencijos integravimas į mokymo / ugdymo programas“, „Prevenčių projektų rengimas ir vykdymas“, „Prevenčių programų įgyvendinimas“, „Pagalbos mokiniui teikimas“, „Pagalbos tėvams teikimas“, „Sąlygų informuoti suaugusiuosius apie mokykloje vykstančias patyčias sudarymas“, „Mokinių socialinių įgūdžių ugdymas“, „Organizuojamos popamokinės veiklos formos“, „Darbas su mokiniais“, „Informacinių / metodinių leidinių leidyba ir platinimas“ (žr. 2 lent.).

preventive events”, “Control of pupils’ behaviour”, “Integration of prevention of bullying into curricula”, “Preparation and execution of preventive projects”, “Implementation of preventive programmes”, “Provision of support for the pupil”, “Provision of support for parents”, “Creation of conditions for informing adults about bullying at school”, “Development of pupils’ social skills”, “Organised forms of after-school activities”, “Work with pupils”, “Publishing and distribution of informational/methodic publications” (Table 2).

2 lentelė. Socialinių pedagogų, klasių vadovų, dalykų mokytojų, mokinių bei tėvų nurodomos mokyklose taikomos patyčių prevencinės priemonės (N = 50)

Table 2. Preventive measures of bullying applied at schools indicated by social pedagogues, form tutors, subject teachers, pupils and parents (N = 50)

Patyčių prevencinės priemonės Preventive measures of bullying	Tiriamieji (N = 50) Respondents (N = 50)				
	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Tėvai (N = 9)
<b>Patyčių raiškos tyrimų organizavimas</b> <b>Organisation of researches into manifestation of bullying</b>					
Mokinių apklausos Pupils’ interviews	6	8	3	4	-
<b>Prevenčių renginių organizavimas</b> <b>Organisation of preventive events</b>					
Informaciniai / pramoginiai renginiai Informational /entertaining events	10	6	6	8	2
Publicistiniai renginiai Publicist events	20	11	13	6	-
Neįvardyti prevenciniai renginiai Non-titled preventive events	3	-	2	2	-
<b>Mokinių elgesio kontrolė</b> <b>Control of pupils’ behaviour</b>					
Bausmės Punishments	3	3	2	1	1
Nedrausmingo elgesio svarstymas posėdžių metu Discussion on undisciplined behaviour at meetings	1	1	-	-	-
Budėjimas mokykloje / mokyklos teritorijoje Keeping watch at school / in school territory	2	2	2	-	-
Aprangos reikalavimų nustatymas Identification of requirements for clothing	1	-	-	-	-
Galimų pasekmių nusizengus mokyklos vidaus elgesio taisyklėms įvardijimas Naming possible consequences if internal school rules are breached	-	-	-	1	-
Klasės vidaus elgesio taisyklių kūrimas Creation of internal rules of a class	-	2	-	-	-
Drausmės / elgesio sąsiuviniių pildymas Keeping notebooks of discipline/behaviour	-	1	-	-	-
Teigiamo elgesio pastiprinimas Enhancement of positive behaviour	1	2	-	-	-

2 lentelės tęsinys  
 Continued of Table 2

Patyčių prevencinės priemonės Preventive measures of bullying	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Tėvai (N = 9)
<b>Patyčių prevencijos integravimas į mokymo / ugdymo programas Integration of prevention of bullying into curricula</b>					
Patyčių temų integravimas į mokomuosius dalykus Integration of topics on bullying into delivered subjects	4	6	5	3	-
Patyčių temų integravimas į klasės valandėles Integration of topics on bullying into class meetings	5	11	7	3	-
<b>Prevenicinių projektų rengimas ir vykdymas Preparation and execution of preventive projects</b>					
Socialinių įgūdžių ugdymo projektai Projects for developing social skills	2	-	-	-	-
Patyčių prevencinis projektas / kampanija „Nustok tyčiotis“ Preventive project of bullying / campaign “Stop Sneering”	2	-	1	-	-
Visų mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimą stiprinantys projektai Projects enhancing cooperation between all school community members	1	-	-	-	-
Mokyklos nelankančių vaikų sugražinimo į mokyklas programos (projektai) Programmes (projects) of returning truants to schools	1	-	-	-	-
Projektai, sukuriantys sąlygas, mažinančias mokinių „iškritimą“ iš bendrojo švietimo sistemos Šiaulių miesto mokyklose Projects creating conditions reducing pupils' "dropping out" from general education system at Šiauliai schools	-	2	-	-	-
Projektai prevencijai finansuoti Projects for funding prevention	1	-	-	-	-
Neįvardyti prevenciniai projektai Non-titled preventive projects	4	2	3	-	1
<b>Pagalbos mokiniui teikimas Provision of support for the pupil</b>					
Pagalbos patyčių aukai / patyčių iniciatoriui teikimas Provision of support for the victim of bullying /the initiator of bullying	8	5	5	4	-
Skatinimas kreiptis pagalbos Encouragement to address for help	1	-	-	-	-
<b>Pagalbos mokiniui teikimas Provision of support for the pupil</b>					
Specializuotų kabinetų patyčių aukoms įrengimas Installation of specialized rooms for victims of bullying	-	-	-	1	-
Suaugusiųjų asmenų, galinčių suteikti pagalbą, įvardijimas Naming of adults who can provide support	1	-	1	-	-
Pagalbos vaikui klubų veikla Activities of clubs supporting the child	1	1	1	2	-
Galimybių vaikui išsipasakoti sudarymas Creation of opportunities for a child to impart	-	-	-	3	-
Pagalba sprendžiant mokinių tarpusavio ginčus / konfliktus Support solving pupils' arguments / conflicts	1	-	-	-	-

Patyčių prevencinės priemonės Preventive measures of bullying	Tiriamieji (N = 50) Respondents (N = 50)				
	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
Rizikos grupei priskiriamų mokinių įtraukimas į popamokinę veiklą Involvement of pupils attributed to the risk group in after-school activities	1	-	-	-	-
<b>Pagalbos tėvams teikimas „1 klasę ir lytį“ Provision of support for parents</b>					
Pagalbos patyčių iniciatoriaus / patyčių aukos tėvams teikimas Provision of support for parents of the initiator of bullying / the victim of bullying	-	-	-	4	-
<b>Sąlygų informuoti suaugusiuosius apie mokykloje vykstančias patyčias sudarymas Creation of conditions for informing adults about bullying at school</b>					
Anoniminės pašto dėžutės pranešimams apie mokykloje vykstančius neigiamus reiškinius įrengimas Installation of the anonymous post box for messages about negative phenomena at school	-	-	1	-	-
<b>Mokinių socialinių įgūdžių ugdymasinių socialinių įgūdžių ugdymasncijos metu Development of pupils' social skills</b>					
Mokinių įtraukimas į socialinę-praktinę veiklą Pupils' involvement in social practical activities	1	1	-	-	-
Mokinių socialinių įgūdžių ugdymo projektų rengimas ir vykdymas Preparation and implementation of projects for development of pupils' social skills	2	-	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų organizavimas Organisation of classes for development of social skills	3	2	2	1	-
Socialinių įgūdžių ugdymo integravimas į mokomuosius dalykus Integration of development of social skills in taught subjects	1	1	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo integravimas į klasės valandėles Integration of development of social skills into class meetings	-	1	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo grupių veikla Group activities for development of social skills	5	1	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo programų įgyvendinimas Implementation of programmes for development of social skills	6	4	3	-	-
<b>Organizuojamos popamokinės veiklos formos Organised forms of after-school activities</b>					
Rizikos grupei priskiriamų mokinių įtraukimas į prevencinę projektinę veiklą Involvement of pupils attributed to risk groups in preventive project activities	1	-	-	-	-
Būreliai Studies	1	2	-	-	1
Klubai Clubs	1	-	-	-	-
Projektinė veikla Project activities	-	1	-	-	-

2 lentelės tęsinys  
 Continued of Table 2

Patyčių prevencinės priemonės Preventive measures of bullying	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
<b>Darbas su mokiniais Work with pupils</b>					
Individualus darbas su mokiniais Individual work with pupils	4	2	1	-	-
<b>Informacinių / metodinių leidinių leidyba ir platinimas Publishing and distribution of informational / methodic publications</b>					
Laikraščiai Newspapers	1	-	1	-	-
Lankstinukai Booklets	3	2	3	3	-
Skrajutės Leaflets	-	-	-	1	-
Prevencinė metodinė literatūra mokytojams Preventive methodical literature for teachers	-	-	1	-	-

Kaip ir buvo galima tikėtis, daugiausia patyčių prevencinių priemonių nurodė socialiniai pedagogai. Šį faktą būtų galima paaiškinti tuo, kad patyčių prevencija ugdymo institucijoje yra viena pagrindinių socialinių pedagogų veiklos krypčių. Šiek tiek mažiau informacijos apie šio reiškinio prevenciją suteikė klasių vadovai ir dalykų mokytojai. Galima manyti, kad šios tiriamųjų grupės nėra pagrindiniai patyčių prevencijos ugdymo institucijoje organizatoriai, o daugiau atlieka socialinio pedagogo „pagalbininkų“ vaidmenį. Taip pat galima daryti prielaidą, kad klasių vadovų bei dalykų mokytojų funkcijos veikloje prieš patyčias yra kur kas siauresnės nei socialinių pedagogų. Patyčių temų integravimas į dėstomųjų dalykų bei klasių valandėlių turinį – viena galimų mokytojų ir klasių auklėtojų atliekamų funkcijų, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Moksleiviai, lyginant su prieš tai minėtomis tiriamųjų grupėmis, apie ugdymo institucijose (mokyklose) vykdomą prevencinę veiklą suteikė mažiau duomenų (žr. 2 lent.). Tai šiek tiek stebina, nes būtent moksleiviai yra pagrindiniai patyčių prevencijos „objektai“, turintys žinoti, kas yra daroma siekiant pagerinti jų tarpusavio santykius. Galima manyti, kad moksleiviai nepakankamai informuoti apie mokykloje vykdomą patyčių prevenciją. Kita vertus, tai leidžia daryti prielaidą, kad vaikai rodo per mažai iniciatyvos, siekdami mažinti patyčias šioje ugdymo institucijoje. Maža to, visą atsakomybę dažniausiai prisiima vien pedagogai, o tuo tarpu moksleiviai į šį procesą nėra įtraukiami (Karmaza, Grigutyte, Karmazė, 2007).

Pastebėta, kad apklausoje dalyvavę tėvai nurodė tik keletą priemonių, kuriomis mokyklose siekiama

As it could be expected, social pedagogues indicated the biggest number of preventive measures of bullying. This is so because prevention of bullying is one of the main fields of social pedagogues’ activities. Slightly less information about prevention of this phenomenon was given by form tutors and subject teachers. It can be assumed that these responders’ groups are not main organisers of prevention of bullying at the educational institution; they play the role of social pedagogues’ “supporters”. It can also be assumed that form tutors’ and subject teachers’ functions in anti-bullying activities is far more narrower than social pedagogues’. Integration of topics on bullying into the content of delivered subjects and conducted class meetings is one of possible teachers’ and form tutors’ functions solving bullying cases at school.

Compared with the responders’ groups mentioned before, pupils provided less data about preventive activities carried out at educational institutions (schools) (Table 2). It can be assumed that pupils are insufficiently informed about bullying prevention carried out at school. On the other hand, this enables us to assume that children show too little initiative reducing manifestation of bullying at this educational institution. And what is more, responsibility for solving cases of bullying is taken only by pedagogues, whilst pupils are not involved in solution of the problem of bullying (Karmaza, Grigutyte, Karmazė, 2007).

It was noticed that parents who participated in the interview indicated only several measures aimed at reducing manifestation of bullying among pupils. It can be assumed that parents have no information about preventive activities carried out at schools. This

sumažinti patyčių tarp moksleivių reiškimąsi. Galima daryti prielaidą, kad tėvai apie mokyklose vykdomą patyčių prevencinę veiklą neturi jokios informacijos. Ši informacijos stygių būtų galima paaiškinti tuo, kad tėvai pasyvūs patyčių prevencinėje veikloje. Kita prielaida – ugdymo institucija neįtraukia tėvų į šią veiklą. Taigi šiuo atveju išskyla mokyklos kaip ugdymo institucijos ir tėvų partnerystės problema.

Nors tiriamųjų pateiktų priemonių spektras gan platus, tačiau galima pastebėti, kad apklausoje dalyvavusios tiriamųjų grupės akcentuoja skirtingas su patyčių prevencija susijusias veiklas. Taip pat aptikta pavienių teiginių, pažyminčių vienokių ar kitokių priemonių taikymą. Toks skirtingas prevencinių priemonių akcentavimas leidžia daryti prielaidą, kad mokyklose nesiimama konkrečios veiklos, o prevencija vykdoma nesistemiškai.

Kategorijos „**Patyčių raiškos tyrimų organizavimas**“ turinys atskleidžia, kad siekiant nustatyti, ar mokykloje susiduriama su patyčių problema, atliekama moksleivių apklausa. Pažymėtina, kad tiriamieji nepateikia jokios informacijos apie atliekamas kitų mokyklos bendruomenės narių (tėvų, klasių vadovų, socialinių pedagogų, psichologų bei administracijos) apklausas. Tad galima daryti prielaidą, kad siekiant gauti patikimus duomenis apie patyčių mokykloje paplitimą tiriama tik tam tikra, tiesiogiai su šiuo reiškiniu susijusi mokyklos bendruomenės grupė – moksleiviai.

Kategorija „**Prevencinių renginių organizavimas**“ rodo, kad tiriamieji ypač akcentuoja akcijų, prevencinių filmų aptarimų / analizės, pokalbių organizavimą. Galima manyti, kad tai yra dažniausiai ugdymo įstaigose vykstantys renginiai. Ne taip dažnai minimos parodos, savaitės, minėjimai, konferencijos bei diskusijos. Analizuojant duomenis pastebėta pavienių teiginių, pažyminčių stovyklų, ekskursijų, dienų, minėjimų bei debatų organizavimą. Galima daryti prielaidą, kad šie išvardyti renginiai vykdomi patyčių prevencinę veiklą organizuojami epizodiškai.

Kategorijos „**Mokinių elgesio kontrolė**“ turinys rodo, kad apklaustieji dažniausiai pabrėžia budėjimus mokykloje / mokyklos teritorijoje. Duomenų analizės metu pastebėti pavieniai teiginiai, pažymintys įvairių drausminių priemonių taikymą – išpėjimai, pasiaiškinimai, šalinimas iš mokyklos, moralizavimas / pamokslavimas, tėvų informavimas ir kvietimas į mokyklą pasikalbėti apie jų vaikų nedrausmingą elgesį. Tai leidžia daryti prielaidą, kad ši reakcijos į moksleivių nusižengimus forma nėra itin paplitusi Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Kita vertus, galima manyti, kad mokyklos vengia taikyti bausmes bijodamos būti nubaustos pačios. Pastebėta, kad apklausoje dalyvavę socialiniai pedagogai, klasių vadovai, dalykų mokytojai, moksleiviai bei tėvai nepateikia jokių duomenų apie bausmės alternatyvas – natūralių, loginių pasekmių metodo taikymą (Braslauskienė, Jonutytė,

lack of information could be explained by parents' inactiveness in bullying prevention activities. Another assumption is that the very educational institution does not involve parents in active anti-bullying activities. Thus, in this case the problem of partnership between the school as an educational institution and parents arises.

Although the spectrum of measures presented by the responders is quite broad, it can be noticed that responders' groups that participated in the interview emphasize different activities related to bullying prevention. Solitary statements noting application of one or another measure were also found. Such different emphasis of preventive measures enables to assume that schools do not focus on concrete activities and that the very prevention is carried out non-systematically.

The content of the category **“Organisation of researches into manifestation of bullying”** discloses that in order to identify whether the problem of bullying is encountered at school, pupils' survey is carried out. It should be noted that responders do not provide any information about surveys of other members of school community (parents, form tutors, social pedagogues, psychologists and administration). Thus, it can be assumed that in order to obtain reliable data about spread of bullying at school, only a certain group of school community that is directly related to this phenomenon – pupils – is investigated.

The category **“Organisation of preventive events”** demonstrates that responders particularly emphasize organisation of actions, discussions/analysis of preventive movies, discourses. It can be assumed that these are the events that take place at educational institutions most often. Exhibitions, weeks, jubilees, conferences and discussions are mentioned not so frequently. It was noticed during data analysis that there were solitary statements noting organisation of camps, excursions, days, jubilees and debates. It can be assumed that these named events are organised episodically.

The content of the category **“Control of pupils' behaviour”** discloses that responders most often underline keeping watch at school/in school territory. During the analysis of data solitary statements noting application of punishments were noticed. These include warnings, explanations, expulsion from school, moralizing/preachment, invitation of parents for a conversation and parents' informing about their children's undisciplined behaviour. This enables to assume that this form of reaction to pupils' breaking is not particularly widespread at at iauliai comprehensive schools. On the other hand, it may be assumed that schools avoid to apply punishments because they are afraid to be punished themselves. It was noticed that social pedagogues, form tutors, subject teachers, pupils and parents who participated in the survey do not give any data about the alternative

2005). Taip pat svarbu pažymėti, kad tiriamieji nenurodo, kad vietos, kuriose patyčios vyksta dažniausiai, yra stebimos. Susidaro įspūdis, kad ugdymo įstaigose į patyčių atvejus nereaguojama. Maža to, sudaromos gan palankios sąlygos netinkamai elgtis – tyčiotis.

Neakcentuojamos ir tokios poveikio priemonės kaip nedrausmingo elgesio svarstymas posėdžių metu, aprangos reikalavimų nustatymas, drausmės / elgesio sąsiuvinio pildymas. Pastebėta, kad ne itin išryškinaamas ir klasės vidaus elgesio taisyklių kūrimas, galimų pasekmių nusižengus mokyklos vidaus elgesio taisyklėms įvardijimas bei teigiamo elgesio pastiprinimas. Be to, nepateikta jokių duomenų apie mokyklos bendruomenės narių supažindinimą su mokyklos vidaus taisyklėmis, kuriose būtų pateikti pageidaujamo, tinkamo elgesio modeliai. Šis faktas yra netikėtas, nes šios pedagoginio poveikio priemonės yra vienos pagrindinių moksleivių elgesio kontrolės sistemos dalių (Magomedovas, Kasperavičiūtė, Karmaza, 2004). Tai leidžia daryti prielaidą, kad tirtose ugdymo įstaigose moksleivių elgesio kontrolė vyksta nesistemiškai. Skiriama per mažai dėmesio šiai veiklos sričiai.

Kategorijos „**Patyčių integravimas į mokymo / ugdymo programas**“ turinys rodo, kad tiriamieji ypač pabrėžia patyčių temų integravimą į dėstomųjų dalykų bei organizuojamų klasių valandėlių turinį. Tai leidžia daryti prielaidą, kad įgyvendinant prevencinius tikslus skiriama pakankamai laiko moksleivių diskusijoms apie įvairias problemas bei patyčių reiškinių aptarimui, prevencinių priemonių paieškai. Kita vertus, galima ir kita prielaida, kad šiai veiklos sričiai skiriamas ypač didelis dėmesys.

Kategorijos „**Prevencinių projektų rengimas ir vykdymas**“ turinys atskleidžia, jog tiriamieji pateikia labai mažai pavienių teiginių, pažyminčių įvairių prevencinių projektų rengimą ir vykdymą. Ir vis dėlto tarp dažniausiai minimų būtų galima paminėti socialinių įgūdžių ugdymo projektus ir projektus, kurie padeda mažinti mokinių „iškritimą“ iš bendrojo švietimo sistemos Šiaulių miesto mokyklose. Pažymėtina, kad apklaustieji neakcentuoja patyčių prevencinio projekto / kampanijos „Nustok tyčiotis“, nors šios kampanijos vienas pagrindinių tikslų – siekti įtraukti šalies ugdymo įstaigas į smurto / patyčių prevencijos programų diegimo ir kūrimo darbą (Jasiulionė, 2008). Tai leidžia daryti prielaidą, kad tirtos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklos nėra itin aktyvios ieškant patyčių problemos sprendimo kelių / būdų. Kita vertus, tai leidžia manyti, kad ugdymo įstaigose ši problema nėra įvardijama kaip viena svarbiausių.

Analizuojant tiriamųjų atsakymus pastebėta, kad apklaustieji nepažymi projektų prevencijai finansuoti. Galima manyti, kad ugdymo įstaigos vykdydamos prevencines veiklas daugiausia remiasi vidiniais (t. y. savais) finansiniais ištekliais. Neakcentuojamas ir visų mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimą stipri-

to punishment: application of the method of natural, logical consequences (Braslauskienė, Jonutytė, 2005). Also it is important to note that responders do not underline observation of places in which bullying takes place most often. There is an impression that there is no reaction to bullying cases at educational institutions. And what is more, quite favourable conditions for unsuitable behaviour – bullying – are created.

Such sanctions as consideration of undisciplined behaviour at meetings, identification of requirements regarding clothing, keeping the notebook on discipline/behaviour are not emphasized. Creation of internal rules of the class, naming possible consequences if internal school rules are breached and enhancement of positive behaviours are not particularly highlighted as well. Besides, no data about familiarisation of members of school community with internal school rules, which would include models of suitable, desirable behaviour, are given. This enables to conclude that control of pupils' behaviour at investigated educational institutions takes place unsystematically.

The content of the category “**Integration of bullying prevention into curricula**” discloses that responders particularly underline integration of the topics on bullying into the content of delivered subjects and class meetings. This enables to assume that sufficient time is allocated for pupils' discussions about various arising problems and for the very discussion on the phenomenon of bullying, search for preventive measures. On the other hand, it can also be assumed that this area of activities receives particularly big attention.

The content of the category “**Preparation and execution of preventive projects**” discloses that responders present very little solitary statements noting preparation and implementation of various preventive projects. Anyway, the most often mentioned are social skills development projects and projects that create conditions that reduce pupils' “dropping out” of the system of general education at Šiauliai schools. It should be noted that responders do not emphasize preventive project/campaign “Stop Sneering”. This is really surprising because one of the aims of this campaign is to seek to involve educational institutions of the country in the creation and implementation of prevention programmes against abuse/bullying (Jasiulionė, 2008). Non-emphasis of this programme enables to assume that the investigated Šiauliai comprehensive schools are not particularly active searching for the ways of solving the problem of bullying.

Analyzing responders' answers, it was noticed that responders do not note projects for search for funding of prevention. We can assume that preventive activities carried out by an institution are mainly based on internal (i.e. its own) financial resources. Preparation and implementation of projects that

nančių projektų rengimas ir vykdymas. Galima daryti prielaidą, kad mažinant patyčių reiškimąsi mokykloje neskiriamas ypač didelis dėmesys ryšiams tarp mokyklos bendruomenės grupių (pvz., mokytojų ir moksleivių) stiprinti. Savaime aišku, tai gali turėti neigiamos įtakos siekiant įtraukti visą mokyklos bendruomenę į patyčių mastą mažinančias veiklas. Negana to, projekcinė veikla nėra itin išplėtotą.

Siekiant išvengti problemiško elgesio, jį sumažinti ar keisti, spręsti vaikų emocinius sunkumus, pasitelkiamos išsamios įvairiapusės mokomosios programos mokytojams, tėvams ir vaikams (Povilaitis, Jasiulionė, Kūrienė ir kt., 2007). Kategorija „**Prevencinių programų įgyvendinimas**“ rodo, kad tiriamieji nesuteikė jokios išsamios informacijos apie suaugusiesiems (tėvams ir mokytojams) skirtų programų įgyvendinimą ugdymo institucijose. Kita vertus, ne itin išryškintos ir moksleiviams skirtos programos. Duomenų analizės metu pastebėti pavieniai teiginiai, pažymintys tokių programų, kaip „Antrasis žingsnis“ (*Second Step*) bei „Neagresijos programa“, įgyvendinimą. Šis faktas gana netikėtas, nes būtent šios programos yra skirtos agresyvumo apraiškoms mokykloje mažinti. Be to, nepaminėtos savanoriškumo principu grindžiamos bendraamžių palaikymo programos, kurių metu moksleiviai teikia įvairią pagalbą savo bendraamžiams, tarpininkauja sprendžiant įvairias konfliktines situacijas. Šios programos yra gan svarbi patyčių prevencijos veiklos dalis (Povilaitis, Jasiulionė, Kūrienė ir kt., 2007). Tai leidžia daryti prielaidą, kad Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose prevencinių programų, skirtų mokiniams, įgyvendinimui nėra skiriama pakankamai dėmesio. Maža to, galima manyti, kad šių programų neįgyvendinimas tik sumenkina galimybę pasiekti teigiamų rezultatų patyčių prevencinėje veikloje.

Kategorijos „**Pagalbos mokiniui teikimas**“ turinys rodo, kad tiriamieji ypač akcentuoja pagalbą patyčių aukai ir iniciatoriui teikimą. Tuo tarpu specializuotų kabinetų patyčių aukoms įsteigimą, pagalbą vaikui klubų veiklą, galimybių vaikui išsipasakoti sudarymą, pagalbą sprendžiant moksleivių tarpusavio ginčus, rizikos grupei priskiriamų mokinių įtraukimą į popamokinę veiklą pabrėžia tik pavieniai tiriamųjų teiginiai. Galima manyti, kad šios prevencinės priemonės taikomos tik kai kuriose tirtose Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrimo metu pastebėta, kad ne itin pabrėžiamos ir tokios prevencinės priemonės, kaip galimybių vaikui išsipasakoti sudarymas, suaugusiųjų asmenų, galinčių suteikti pagalbą, įvardijimas bei skatinimas kreiptis pagalbos. Toks faktas yra šiek tiek netikėtas, nes būtent šios priemonės turėtų būti vienos esminių patyčių prevencijos sistemos dalių (Smith, 1991, cit. Valeckienė, 2007; Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006). Analizuojant tyrimo duomenis susidaro įspūdis, kad didžiausias dėmesys skiriamas patyčių aukos ir iniciatoriaus problemai nagrinėti, užmirštant kitas

enhance cooperation between all school community members is also not emphasized. It can be assumed that reducing manifestation of bullying at school, no particular attention is paid to enhancement of relations between groups of school community (e.g. between teachers and pupils). It is clear that this can have negative influence seeking to involve all school community in the activities reducing the scope of bullying. Moreover, the very project activities are not particularly developed.

Seeking to avoid problem behaviour, reduce or change it, solve children's emotional difficulties, exhaustive and versatile teaching programmes for teachers, parents and children are used (Povilaitis, Jasiulionė, Kūrienė et al., 2007). The category “**Implementation of preventive programmes**” shows that responders have not provided any exhaustive information about implementation of programmes for adults (parents and teachers) at educational institutions. On the other hand, programmes for pupils are not particularly highlighted as well. Solitary statements noting implementation of such programmes as “*The Second Step*” and “*Non-Aggression Programme*” were noticed. This fact is quite unexpected because namely these programmes are aimed at reducing manifestation of aggressiveness at school. Besides, voluntary peer support programmes were not mentioned. These programmes are quite an important part of bullying preventive activities (Povilaitis, Jasiulionė, Kūrienė et al., 2007). This enables to assume that sufficient attention for implementation of preventive programmes for pupils at iausiai comprehensive schools is not paid. And what is more, it can be assumed that non-implementation of these programmes only reduces the possibility to achieve positive results in bullying preventive activities.

The content of the category “**Provision of support for the pupil**” demonstrates that responders particularly emphasize provision of support for the victim and the initiator of bullying. Meanwhile, foundation of specialized rooms for victims of bullying, activities of clubs supporting the child, creation of possibilities for the child to impart, support solving pupils' arguments, involvement of pupils from risk groups in after-school activities are underlined only in solitary statements of responders. It can be thought that these preventive measures are applied only in some investigated iausiai comprehensive schools. During the research it was noticed that such preventive measures as creation of possibilities for the child to impart, naming of persons who can provide support and encouragement to apply for support are also not particularly emphasized. This fact is slightly unexpected because namely these measures should be one of essential components of the system of bullying prevention (Smith, 1991. qtd. in Valeckienė, 2007; Povilaitis Valiukevičiūtė, 2006).

gana svarbias prioritėtines sritis.

Kategorija „**Pagalbos tėvams teikimas**“ rodo, kad apklaustieji neakcentuoja pagalbos teikimo patyčių aukos ir iniciatoriaus tėvams. Analizuojant tyrimo duomenis susidaro įspūdis, kad teikiant pagalbą nuo patyčių nukentėjusiems ir kitus skriaudžiamiems vaikams jų tėvai į šį procesą nėra įtraukiami. Be to, galima manyti, kad ugdymo įstaigose nesuteikiama socialinė, psichologinė bei edukacinė pagalba tėvams, kurių vaikai tyčiojasi iš kitų arba tampa patyčių aukomis. Kita vertus, galima daryti prielaidą, kad patys tėvai rodo per mažai iniciatyvos ieškodami efektyvios pagalbos savo vaikams. Taigi šiuo atveju vėl iškyla ugdymo įstaigos ir tėvų partnerystės problema.

Kategorijos „**Sąlygų informuoti suaugusiuosius apie mokykloje vykstančias patyčias sudarymas**“ turinys rodo, kad apklaustieji pateikė tik vieną teiginį, pažymintį anoniminės pašto dėžutės pranešimams apie mokykloje vykstančius neigiamus reiškinius įrengimą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad ugdymo įstaigose nėra sudaromos sąlygos vaikams pranešti apie patyčių atvejus. Maža to, mokyklose nėra surta aiški ir visai mokyklos bendruomenei gerai žinoma informavimo apie patyčių atvejus sistema. O tai, savaimė aišku, neleidžia nustyti tikslaus patyčių tarp mokinių dažnumo bei įvertinti šios problemos masto. Įdomu yra tai, kad neigiamų reiškinių informavimo mechanizmo sukūrimas ugdymo įstaigose akcentuojamas daugelio šalies smurto bei patyčių problemas nagrinėjančių mokslininkų (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Braslauskienė, Jonutyte, 2005; Magomedovas, Kasperavičiūtė, Karmaza, 2004).

Kategorijos „**Mokinių socialinių įgūdžių ugdymas**“ turinys atskleidžia, kad tyrimo metu apklaustieji nurodė pačias įvairiausias moksleivių socialinių įgūdžių ugdymo formas. Tarp dažniausiai minimų būtų galima paminėti socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų organizavimą, socialinių įgūdžių ugdymo grupių veiklą ir bendruomeniškumą, ugdančios bei stiprios asmenybės vystymąsi skatinančios socialinės-pedagoginės „Gyvenimo įgūdžių programos“ įgyvendinimą. Galima manyti, kad tai pačios populiariausios ir dažniausiai pasitaikančios socialinių įgūdžių ugdymo formos Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose.

Duomenų analizės metu pastebėti pavieniai tiriamųjų teiginiai, pažymintys mokinių socialinių įgūdžių ugdymo projektų rengimą ir vykdymą, socialinių įgūdžių ugdymo integravimą į mokomųjų dalykų bei klasių valandėlių turinį, moksleivių įtraukimą į aktyvią socialinę-praktinę veiklą. Deja, neakcentuojamas ir „Zipio draugai“ programos įgyvendinimas. Šis faktas šiek tiek netikėtas, nes būtent ši programa yra skirta gebėjimų, padedančių apsisaugoti nuo mokykloje kylančių sunkumų, ugdymui. Tai tik dar kartą patvirtina prielaidą, kad įvairių programų įgyvendinimui tirtose ugdymo įstaigose neskiriama pakankamai dėmesio.

The category “**Provision of support for parents**” demonstrates that responders do not emphasize provision of support for parents of the victim and initiator of bullying. Analyzing research data, there is an impression that providing support for children who suffered from bullying and who bully others, their parents are not involved in the process. Besides, it can be thought that social, psychological and educational support for parents whose children suffered from bullying and who bully others is not provided at educational institutions. On the other hand, it can be assumed that the very parents show too little initiative searching for efficient help for children. Thus, in this case again the problem of partnership between the educational institution and parents arises.

The content of the category “**Creation of conditions for informing adults about bullying at school**” demonstrates that responders presented only one statement noting installation of the anonymous post box for messages about negative phenomena at school. This enables to assume that conditions for children to inform about cases of bullying at school are not created. And what is more, a clear system of informing about cases of bullying that would be known to all school community is not created at schools. And this, of course, prevents the identification of accurate frequency of bullying among pupils and evaluate the scope of the very problem. It is also interesting that creation of mechanism of informing about negative phenomena at educational institutions is emphasized by many researchers who analyze problems of abuse and bullying of the country (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Braslauskienė, Jonutyte, 2005; Magomedovas, Kasperavičiūtė, Karmaza, 2004).

The content of the category “**Development of pupils’ social skills**” discloses that during the research responders indicated the most various forms of developing pupils’ social skills. Organisation of classes for development of social skills, activities of groups designed for developing pupils’ social skills and sociality, implementation of social-pedagogical measure “Programme of Life Skills”, which develops and enhances the development of a strong personality, could be attributed to the forms that were mentioned most often. It can be assumed that these are the most popular and frequent forms of developing social skills at iauliai comprehensive schools.

During the analysis of data it was noticed that there were solitary statements of responders, which noted preparation and implementation of social skills development projects, integration of development of social skills in the content of delivered subjects and class meetings, and pupils’ involvement in active social practical activities. However, implementation of the programme “Zippy’s Friends” is not emphasized as well. This fact is slightly unexpected because namely

Be to, galima manyti, kad moksleivių socialinių įgūdžių procesas vyksta nesistemiškai.

Kategorija „**Organizuojamos popamokinės veiklos formos**“ rodo, kad neakcentuojamas popamokinės veiklos organizavimas. Rezultatų analizės metu aptikta pavienių teiginių, pažyminčių būrelių bei klubų veiklą ugdymo įstaigose. Galima manyti, kad mokyklos ne itin domisi vaikų popamokine veikla. Kita vertus, galima daryti prielaidą, kad ugdymo įstaigose labai maža papildomojo ugdymo formų pasiūla.

Neišryškina ir projektinė veikla bei rizikos grupei priskiriamų mokinių įtraukimas į prevencinę projektinę veiklą. Tai tik dar kartą patvirtina prielaidą, kad tirtose Šiaulių ugdymo įstaigose projektinė veikla, kaip tam tikra patyčių prevencinė priemonė, nėra tinkamai išplėta.

Kategorijos „**Darbas su mokiniais**“ turinys rodo, kad tiriamieji pabrėžia individualų darbą su moksleiviais. Galima manyti, kad apklaustieji turėjo omeny pagalbos patyčių aukai ir iniciatoriui teikimą. Tai tik dar kartą leidžia manyti, kad mažinant patyčių ugdymo įstaigoje reikimąsi ypač didelis dėmesys skiriamas teikiant pagalbą patyčių aukai ir iniciatoriui.

Svarbus patyčių prevencijos uždavinys – informuoti visuomenę apie patyčias, jų mastą, pasekmes – yra įgyvendinamas leidžiant ir platinant informacinę medžiagą, skirtą įvairioms visuomenės grupėms (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Kategorija „**Informacinių / metodinių laidinių leidyba ir platinimas**“ atskleidžia, kad tiriamieji pabrėžia įvairių lankstinukų mokykloje leidimą ir platinimą. Neakcentuojamas laikračių, skrajučių bei prevencinės metodinės literatūros mokytojams platinimas.

Analizuojant tyrimo rezultatus susiformavo įspūdis, kad Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose patyčių prevencinė veikla vyksta eklektiškai, nesusitelkiant į konkrečias veiklos sritis, neįtraukiant į šią veiklą visų mokyklos bendruomenės narių. O tik sisteminė veikla gali būti efektyvi, duoti laukiamų rezultatų patyčių prevencijos srityje. Tai tik patvirtina prielaidą, kad patyčių prevencija mokyklose vykdoma nesistemiškai. Tyrimo duomenys taip pat leidžia manyti, kad ne visa mokyklos bendruomenė yra suinteresuota išspręsti patyčių tarp moksleivių problemą.

### **Mokyklos bendruomenės narių atliekamos funkcijos ir pareigos patyčių raiškos mažinimo procese**

Mokyklos bendruomenės narių atliekamos funkcijos ir pareigos patyčių prevencijos metu apibūdinamos kategorijomis „Organizavimo funkcija“, „Vadova-

this programme is aimed at development of abilities helping to protect oneself from difficulties that arise at school. This again confirms an assumption that attention for implementation of various programmes in investigated educational institutions is insufficient. Besides, it can be assumed that the process of developing pupils' social skills is non-systematic.

The category “**Organised forms of after-school activities**” demonstrates that organization of after-school activities is not emphasized. During data analysis solitary statements noting the activities of clubs and studies at educational institutions were noticed. It can be assumed that there is a very small supply of forms of supplemental education.

Project activities and involvement of pupils attributed to the risk group in preventive project activities is also not highlighted. This again confirms an assumption that project activities at investigated educational institutions in Šiauliai as a certain measure of bullying prevention is not properly developed.

The content of the category “**Work with pupils**” shows that responders emphasize individual work with pupils. It can be assumed that responders had in mind provision of support for the victim and the initiator of bullying. This again enables to think that reducing manifestation of bullying at the educational institution, particularly big attention is given for provision of support for the victim and the initiator of bullying.

An important task of bullying prevention – informing the society about bullying, its scope, consequences – is implemented issuing and distributing informational materials dedicated for various social groups (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). The category “**Publishing and distribution of informational/methodic publications**” discloses that responders emphasize publication and distribution of various booklets. Distribution of newspapers, leaflets and preventive methodical literature for teachers is not emphasized.

Analyzing research results, an impression was formed that at Šiauliai comprehensive schools preventive bullying activities take place eclectically, without concentrating on concrete activity areas, not involving all members of the school community into this activity, whilst only systematic activities can be effective and give expected results in the area of bullying prevention. This only validates the assumption that bullying prevention at schools is carried out non-systematically. Research data also enable to think that not all school community is interested in solving the problem of bullying among pupils.

### **Functions and duties carried out by members of the school community in the process of reducing manifestation of bullying**

Functions and duties carried out by members of

vimo funkcija“, „Koordinavimo funkcija“, „Vykdymo funkcija“, „Inicijavimo funkcija“, „Bendravimo / bendradarbiavimo funkcija“, „Informacijos mokyklai teikimo funkcija“, „Veikla grupėse“, „Darbas su mokiniais“, „Prevencijos integravimas į mokymo / ugdymo turinį“, „Pagalbos mokiniams teikimas“ (žr. 3 lent.).

the school community during bullying prevention are characterized by categories: “Function of organisation”, “Function of management”, “Function of coordination”, “Executive function”, “Function of initiating”, “Function of communication/cooperation”, “Function of providing information for school”, “Activities in groups”, “Work with pupils”, “Integration of prevention in the content of teaching/education”, “Provision of support for pupils” (Table 3).

3 lentelė. Socialinių pedagogų, klasių vadovų, dalykų mokytojų, mokinių bei tėvų nurodomos jų funkcijos ir pareigos patyčių prevencijos metu (N = 50)

Table 3. Social pedagogues’, form tutors’, subject teachers’, pupils’ and parents’ functions and duties indicated by them during bullying prevention (N = 50)

Pareigos / funkcijos Duties / functions	Tiriamieji (N = 50) Responders (N = 50)				
	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N=9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
<b>Organizavimo funkcija</b> <b>Function of organisation</b>					
Preveninės veiklos organizavimas Organisation of preventive activities	3	-	-	-	-
Preveninių renginių organizavimas Organisation of preventive events	-	2	1	-	-
Preveninių / teminių klasių valandėlių organizavimas Organisation of preventive / thematic class meetings	-	3	-	-	-
Tiriamosios veiklos / patyčių raiškos tyrimų organizavimas Organisation of research activities / researches on manifestation of bullying	5	-	-	-	-
Preveninių projektų organizavimas Organisation of preventive projects	1	-	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų organizavimas Organisation of classes for development of social skills	1	-	-	-	-
Mokymų mokyklos bendruomenei organizavimas Organisation of training for school community	4	-	-	-	-
Preveninės darbo grupės veiklos organizavimas Organisation of activities of preventive work group	1	-	-	-	-
<b>Vadovavimo funkcija</b> <b>Function of management</b>					
Vadovavimas prevenciniams projektams Management of preventive projects	1	-	-	-	-
Vadovavimas klasei Management of the class	-	7	-	-	-
Vadovavimas „Gelbėkit vaikus“ mokinių grupei prieš smurtą Management of pupils’ group “Save the Children” against violence	3	1	-	-	-

Pareigos / funkcijos Duties / functions	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N=9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
<b>Koordinavimo funkcija</b> <b>Function of coordination</b>					
Preveninės veiklos koordinavimas Coordination of preventive activities	3	-	-	-	-
Preveninių projektų koordinavimas Coordination of preventive projects	1	-	-	-	-
Preveninių renginių koordinavimas Coordination of preventive events	-	1	-	-	-
<b>Vykdyimo funkcija</b> <b>Function of execution</b>					
Preveninės veiklos vykdymas Implementation of preventive activities	3	-	-	-	-
Preveninių programų vykdymas Implementation of preventive programmes	1	-	-	-	-
Preveninių akcijų vykdymas Implementation of preventive actions	1	-	-	-	-
<b>Vykdyimo funkcija</b> <b>Function of execution</b>					
Tiriamosios veiklos / patyčių raiškos tyrimų atlikimas Conducting of research activities / researches on manifestation of bullying	2	-	-	-	-
Socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų vedimas Conducting classes for development of social skills	3	-	-	-	-
<b>Inicijavimo funkcija</b> <b>Function of initiation</b>					
Preveninių akcijų inicijavimas Initiation of preventive actions	1	-	-	-	-
Preveninių programų inicijavimas Initiation of preventive programmes	1	-	-	-	-
<b>Bendravimo / bendradarbiavimo funkcija</b> <b>Function of communication/cooperation</b>					
Bendradarbiavimas su socialiniais partneriais Cooperation with social partners	3	-	-	-	-
Bendradarbiavimas su tėvais Cooperation with parents	1	-	-	-	-
<b>Informacijos mokyklai teikimo funkcija</b> <b>Function of providing information for the school</b>					
Informavimas apie patyčių atvejus Informing about cases of bullying	-	-	-	-	1
<b>Veikla grupėse</b> <b>Activities in groups</b>					
Mokyklos prevencinio darbo grupės veikla Activities at preventive work group of the school	4	3	1	-	-
Preveninės pagalbos mokiniui grupės veikla Activities at the group of preventive support for the pupil	-	1	-	-	-
Preveninės mokytojų grupės veikla Activities at preventive teachers' group	-	-	1	-	-
Psichologinės pagalbos komandos veikla Activities at the team of psychological support	-	1	-	-	-
„Gelbėkit vaikus“ mokinių grupės prieš smurtą veikla Activities at the pupils' group "Save the Children" against violence	-	-	-	1	-

3 lentelės tęsinys  
 Continued of Table 3

Pareigos / funkcijos Duties / functions	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
<b>Prevencijos integravimas į mokymo / ugdymo turinį Integration of prevention into the content of teaching/education</b>					
Prevencijos temų integravimas į klasės valandėles Integration of prevention topics in class meetings	-	8	-	-	-
Prevencijos integravimas į mokomuosius dalykus Integration of prevention in delivered subjects	-	2	2	-	-
<b>Darbas su mokiniais Work with pupils</b>					
Individualus darbas su mokiniais Individual work with pupils	3	-	-	-	-
Darbas su mokinių grupe Work with the pupils' group	1	-	-	-	-
<b>Pagalbos mokiniams teikimas Provision of support for pupils</b>					
Pagalbos patyčių aukai / iniciatoriui teikimas Provision of support for the victim/initiator of bullying	-	1	1	-	-
Neatliekamas joks vaidmuo patyčių prevencijos metu No role is played during bullying prevention	-	-	2	10	6

Kaip ir buvo galima tikėtis, daugiausia informacijos apie savo veiklą patyčių prevencijos metu suteikė socialiniai pedagogai (žr. 3 lent.). Šį faktą būtų galima paaiškinti tuo, kad šie specialistai yra pagrindiniai patyčių prevencijos inicijavimo, organizavimo, koordinavimo bei vykdymo našta turintys asmenys. Šiek tiek mažiau duomenų apie savo veiklą mažinant patyčias tarp mokinių pateikė klasių vadovai. Tačiau šios tiriamųjų grupės atliekamos funkcijos patyčių prevencijos metu yra itin svarbios. Dalykų mokytojai, lyginant su prieš tai minėtomis tiriamųjų grupėmis, pateikė tik keletą teiginių, pažyminių vienu ar kitu funkcijų atlikimą patyčių prevencinėje veikloje. Galima manyti, kad šios tiriamųjų grupės sprendžiant patyčių atvejus mokykloje atsakomybė yra kur kas mažesnė nei socialinių pedagogų ir klasių vadovų.

Duomenų analizės metu pastebėta, kad apklausoje dalyvavę moksleiviai bei tėvai pateikė tik po du teiginius, pažyminius jų atliekamas funkcijas, sprendžiant patyčių atvejus ugdymo įstaigoje. Tai tik patvirtina prielaidą, kad šie mokyklos bendruomenės nariai nėra įsiraukę į patyčių problemos sprendimą.

Pasak apklausoje dalyvusių socialinių pedagogų, patyčių mažinimo veikloje jie atlieka pačias įvairiausias funkcijas. Dažniausiai minėtinos: patyčių prevencinės veiklos organizavimas, koordinavimas ir vyk-

As it could have been expected, social pedagogues provided most information about their activities during bullying prevention (Table 3). This could be explained by the fact that these specialists are the main persons who carry the load of initiation, organisation and implementation of bullying prevention. Form tutors gave slightly less data about their activities reducing manifestation of bullying among pupils. However, these groups of responders and the functions they carry out during prevention are particularly important. Compared to the groups of responders mentioned above, subject teachers presented only several statements that noted execution of certain function in bullying prevention activities. It can be assumed that responsibility of this group of responders solving bullying cases is considerably less than of social pedagogues and form tutors.

During data analysis it was noticed that pupils and parents who attended the survey presented only two statements each, which noted functions they carried out solving bullying cases at the educational institution. This confirms the assumption that these members of school community are not involved in the solution of the problem of bullying.

According to social pedagogues who attended the survey, they are the ones who carry out the most various functions in the activities of reducing the phenomenon of bullying. Functions that are named most often are:

dymas, tiriamosios veiklos / patyčių raiškos tyrimų organizavimas ir atlikimas, vadovavimas „Gelbėkit vaikus“ mokinių grupei prieš smurtą, moksleivių socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų organizavimas, veikla mokyklos prevencinio darbo grupėje, bendradarbiavimas su socialiniais partneriais, individualus darbas su mokiniais, mokymų mokyklos bendruomenei (tėvams, mokytojams bei mokiniams) organizavimas. Galima manyti, kad tai pagrindinės apklausoje dalyvavusių socialinių pedagogų funkcijos ir pareigos vykdant patyčių prevenciją. Analizuojant duomenis pastebėta pavienių teiginių, pažyminčių tokių funkcijų atlikimą, kaip moksleivių socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimų organizavimas, prevencinių projektų organizavimas, koordinavimas, mokykloje veikiančios prevencinės darbo grupės veiklos organizavimas, prevencinių programų, akcijų inicijavimas ir vykdymas, vadovavimas prevenciniams projektams, bendradarbiavimas su tėvais, darbas su moksleivių grupe.

Pažymėtina, kad klasių vadovų atliekamų funkcijų spektras taip pat gan platus. Patyčių temų integravimas į klasės valandėles – pagrindinė apklausoje dalyvavusių klasių vadovų atliekama funkcija vykdant patyčių prevenciją. Įdomu yra tai, kad klasių auklėtojai pabrėžė ir vadovavimo klasei funkciją. Tačiau galima manyti, kad ši funkcija nėra tiesiogiai siejama su patyčių prevencine veikla. Ne taip dažnai minimos tokios klasių auklėtojų funkcijos / pareigos, kaip prevencinių renginių organizavimas, veikla mokyklos prevencinio darbo grupėje, prevencijos integravimas į mokomuosius dalykus. Aptikta pavienių klasių vadovų teiginių, pažyminčių vadovavimą „Gelbėkit vaikus“ mokinių grupei prieš smurtą, prevencinių renginių organizavimą, veiklą prevencinės pagalbos mokiniui grupėje bei psichologinės pagalbos komandoje, pagalbos patyčių aukai teikimą.

Analizuojant duomenis pastebėta, kad renginių organizavimas, veikla mokyklos prevencinio darbo bei prevencinėje mokytojų grupėje, prevencijos integravimas į mokomuosius dalykus bei pagalbos patyčių aukai teikimas – pagrindinės dalykų mokytojų nurodytos funkcijos, kurias jie atlieka. Galima daryti prielaidą, kad ši tiriamųjų grupė nėra aktyvi patyčių prevencijos dalyvė. Du tarp dalykų mokytojų pastebėti teiginiai, pažymintys jokių funkcijų ir pareigų neatlikimą, tik susitiprina šią prielaidą. Pažymėtina, kad apklausoje dalyvavę moksleiviai bei tėvai pabrėžė, kad vykdydami veiklą prieš patyčias jie neatlieka jokių funkcijų.

Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti prielaidą, kad į patyčių prevencijos vykdymą įsitraukusi ne visa mokyklos bendruomenė. Patyčių problemas ugdymo institucijoje sprendžia socialiniai pedagogai bei klasių vadovai. Mokyklose tarp šios bendruomenės grupių nėra funkcijų ir atsakomybės pasiskirstymo sprendžiant vaikų patyčių problemą. Galima manyti,

organisation, coordination and execution of bullying prevention activities, organisation and conducting researches on manifestation of bullying, management of activities at the pupils' group "Save the Children" against violence, conducting classes for development of pupils' social skills, activities at the preventive work group of the school, cooperation with social partners, individual work with pupils, organisation of training for school community (parents, teachers and pupils). We can assume that these are the main functions and duties during bullying prevention of social pedagogues who attended the survey. During the analysis of data it was noticed that there were solitary statements noting execution of such functions as organisation of classes for development of pupils' social skills, organisation and coordination of preventive projects, organisation of activities of preventive work group operating at school, initiation and execution of preventive programmes and actions, management of preventive projects, cooperation with parents, work with the pupils' group.

It can be assumed that the spectrum of functions carried out by form tutors during bullying prevention is also quite broad. Integration of topics on bullying in class meetings is the main function carried out by form tutors. Such functions/duties of form tutors as organisation of preventive events, activities in preventive work group of the school, integration of prevention into subjects are mentioned not so often.

During data analysis it was noticed that organisation of preventive events, activities in the group of preventive work and in teachers' preventive group, integration of prevention in subjects and provision of support for the victim of bullying were main functions indicated by teachers, which they carried out during bullying prevention. It can be assumed that this group of responders is not an active participant of bullying prevention. Two statements noticed among subject teachers, noting non-execution of any functions and duties only enhances this assumption. It should be noted that pupils and parents who participated in the survey particularly emphasized that they did not carry out any functions in anti-bullying activities.

Based on research results, it can be assumed that not all school community is involved in execution of bullying prevention. Solution of the problem of bullying prevention at the educational institution lies on the shoulders of social pedagogues and form tutors. It can be assumed that educational institutions do not have any optimal bullying prevention model, which would encompass activities of community members of the educational institution eliminating manifestation of bullying among pupils.

Parents are the members of the educational

kad ugdymo įstaigose nėra optimalaus patyčių prevencijos modelio, kuris apimtų ugdymo institucijos bendruomenės narių veiklą šalinant patyčių reiškiamą tarp moksleivių.

Tėvai – ugdymo institucijos bendruomenės nariai, turintys didžiausią įtaką vaiko ugdymui (Braslauskienė, Jonutytė, 2005). Tačiau, kaip rodo tyrimo rezultatai, ši mokyklos bendruomenės grupė neįsitraukusi į patyčių problemos sprendimą. Tad galima manyti, kad tėvai vengia bendradarbiauti su ugdymo institucija (Braslauskienė, Jonutytė, 2005).

### Patyčių prevencijos mokyklose vykdytojai

Tiriamųjų nurodyti patyčių prevencijos ugdymo įstaigoje vykdytojai apibūdinami kategorijomis „Mokyklos bendruomenės nariai“, „Mokyklose veikiančios grupės“ (žr. 4 lent.).

Kategorijos *Mokyklos bendruomenės nariai* turinys rodo, kad apklaustieji ypač akcentuoja socialinių pedagogų bei klasių vadovų įsitraukimą į patyčių reiškimo prevenciją ugdymo institucijoje. Tai tik dar kartą patvirtina prielaidą, kad šie mokyklos bendruomenės nariai – pagrindiniai patyčių prevencijos vykdytojai. Analizuojant duomenis pastebėta, kad tiriamieji pabrėžia ir ugdymo įstaigos administracijos bei mokytojų įsitraukimą į patyčių raišką mažinančią veiklą. Tuo tarpu moksleiviai ir tėvai kaip patyčių prevencijos vykdytojai pastebimi, tačiau tiriamųjų neišryškinami. Ne itin akcentuojama ir psichologo veikla, sprendžiant patyčių ugdymo įstaigoje klausimus. Taip yra dėl to, kad daugelyje tirtų Šiaulių miesto bendrojo lavinimo šio specialisto nėra. Pažymėtina, kad apklaustieji neakcentuoja renginių organizatorės bei sveikatos priežiūros specialistės įsitraukimo į patyčių raišką mažinančias veiklas. Galima daryti prielaidą, kad ne visose tirtose ugdymo įstaigose yra įsteigti šių specialistų etatai. Įdomu yra tai, kad tyrimo rezultatų analizės metu buvo pastebėti pavieniai tiriamųjų teiginiai, pažymintys, kad į patyčių prevenciją yra įsitraukusi visa mokyklos bendruomenė. Tai leidžia daryti tam tikrą prielaidą, kad ne visose tirtose Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose susiduriama su mokyklos bendruomenės tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo problema.

Kategorijos *Mokykloje veikiančios grupės* turinys rodo, kad tiriamieji pabrėžia ir prevencinio darbo grupės veiklą, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje (žr. 4 lent.). Pastebimas, tačiau ne itin apklaustųjų akcentuojamas VO „Gelbėkit vaikus“ moksleivių grupės prieš smurtą įsitraukimas į patyčių raišką mokykloje mažinančias veiklas. Neišryškinama ir pirmosios psichologinės pagalbos komandos veikla. Galima manyti, kad šios grupės / komandos įkurtos ne visose tirtose Šiaulių miesto ugdymo įstaigose. Mokinių seimo, tėvų komiteto, prevencinės mokytojų grupės, prevencinės

institucijos, turinčios didžiausią įtaką vaiko ugdymui (Braslauskienė, Jonutytė, 2005). Tačiau, kaip rodo tyrimo rezultatai, ši mokyklos bendruomenės grupė neįsitraukusi į patyčių problemos sprendimą. Tad galima manyti, kad tėvai vengia bendradarbiauti su ugdymo institucija (Braslauskienė, Jonutytė, 2005).

### Executors of bullying prevention at school

Executors of bullying prevention at school indicated by responders are described by categories “Members of the school community” and “Groups operating at school” (Table 4).

The content of the category *Members of the school community* shows that responders particularly emphasize involvement of social pedagogues and form tutors in prevention of this phenomenon at the educational institution. This again confirms the assumption that these members of school community are the main executors of bullying prevention. During data analysis it was noticed that responders emphasized involvement of administration and teachers of the educational institution in the activities reducing manifestation of bullying. Meanwhile pupils and parents as executors of bullying prevention are noticeable but are not particularly highlighted by responders. The psychologist’s activities solving issues of bullying at the educational institution are not particularly emphasized. However, it can be assumed that school psychologist’s activities are not highlighted because many comprehensive schools in Šiauliai do not have the psychologist’s post. It should be noted that responders do not emphasize involvement of the organiser of events and the health care specialist in the activities reducing manifestation of bullying. It can be assumed that not all educational institutions have posts of these specialists. It is also interesting that during the analysis of research results solitary statements of responders were noticed, which note that all school community is involved in bullying prevention. This enables us to assume that not all investigated comprehensive schools in Šiauliai encounter the problem of communication and cooperation within school communities.

The content of the category *Groups operating at school* demonstrates that responders emphasize the activities of the preventive work group, solving bullying cases at school (Table 4). Involvement of the public organisation “Save the Children” in the activities that reduce manifestation of bullying at school is noticeable but not much emphasized by responders. Activities of the team of the first psychological support are not highlighted as well. It can be assumed that these groups/

4 lentelė. Socialinių pedagogų, klasių vadovų, dalykų mokytojų, mokinių bei tėvų nurodomi patyčių prevencijos vykdytojai (N = 50)

Table 4. Executors of bullying prevention indicated by social pedagogues, form tutors, subject teachers, pupils and parents (N = 50)

Patyčių prevencijos vykdytojai Executors of bullying prevention	Tiriamieji (N = 50) Responders (N = 50)				
	Socialiniai pedagogai (N = 10) Social pedagogues (N = 10)	Klasių vadovai (N = 9) Form tutors (N = 9)	Dalykų mokytojai (N = 9) Subject teachers (N = 9)	Mokiniai (N = 13) Pupils (N = 13)	Tėvai (N = 9) Parents (N = 9)
<b>Mokyklos bendruomenės nariai</b> Members of the school community					
Administracija Administration	5	4	2	-	1
Socialiniai pedagogai Social pedagogues	12	12	7	11	8
Psichologė Psychologist	1	3	-	1	2
Klasių auklėtojai Form tutors	10	11	10	8	3
Mokytojai Teachers	2	-	2	4	4
Renginių organizatorė Organiser of events	-	-	1	-	-
Sveikatos priežiūros specialistė Health care specialist	1	1	-	-	-
Mokiniai Pupils	1	1	2	3	2
Mokinių tėvai Pupils' parents	2	2	3	-	-
Visa mokyklos bendruomenė All school community	2	-	1	-	-
<b>Mokykloje veikiančios grupės</b> Groups functioning at school					
Tėvų komitetas Parents' committee	-	-	1	-	-
Mokinių seimas Pupils' parliament	2	-	1	-	-
Prevencinio darbo grupė Preventive work group	8	3	2	-	-
Prevencinė mokytojų grupė Preventive group of teachers	-	-	1	-	-
Prevenčinės pagalbos mokiniui grupė Group of preventive support for the pupil	-	1	-	-	-
<b>Mokykloje veikiančios grupės</b> Groups operating at school					
„Gelbėkit vaikus“ mokinių grupė prieš smurtą Group of pupils "Save the Children" against violence	3	3	-	2	-
Socialinės, pedagoginės, psichologinės pagalbos teikimo grupė Group for provision of social, pedagogical, psychological support	3	-	-	-	-
Pirmosios psichologinės pagalbos komanda Team of first psychological help	2	4	-	-	-

pagalbos mokiniui grupės bei socialinės-pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo grupės veiklą pažymi tik pavieniai tiriamųjų teiginiai.

Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima daryti prielaidą, kad tirtose Šiaulių ugdymo įstaigose pagrindiniai patyčių prevencijos vykdytojai – socialiniai pedagogai bei klasių auklėtojai. Ne taip aktyviai į prevencinę veiklą įsitraukę mokytojai bei ugdymo įstaigos administracija. Galima manyti, kad mokyklose organizuojant patyčių raišką tarp mokinių mažinančias veiklas skiriama nepakankamai dėmesio grupių, kurios domėtusi patyčių tarp moksleivių reiškiniu, teiktų įvairiapusę pagalbą sprendžiant tarp moksleivių kylančius konfliktus bei siūlytų įvairias rekomendacijas patyčių prevencijos klausimais, įkūrimui.

### Išvados

- Patyčios tarp mokinių – labai rimta ir aktuali problema. Siekiant sumažinti patyčias, Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose organizuojami įvairūs prevenciniai renginiai. Patyčių temos integruojamos į dėstomųjų dalykų bei organizuojamų klasių valandėlių turinį. Kita vertus, mokyklose nėra sukurtas patyčių reiškimo tyrimo mechanizmas. Siekiant atskleisti patyčių paplitimo ugdymo įstaigoje mastą, tiriama tik tam tikra mokyklos bendruomenės grupė – moksleiviai. Tuo tarpu kitos mokyklos bendruomenės grupės (tėvai, pedagogai, administracija ir kitas mokyklos personalas), galinčios suteikti daug naudingos informacijos apie patyčias ugdymo įstaigoje, į patyčių raiškos tyrimus neįtraukiamos.
- Šiaulių miesto mokyklose nėra aiškios ir konkrečios moksleivių elgesio kontrolės sistemos – mokyklose vengiama taikyti įvairias drausmines priemones, netaikomas baismės alternatyvos – natūralių ir loginių pasekmių metodas. Mokyklos personalas nepasirūpina vietų, kuriose dažniausiai tyčiojama, priežiūra. Be to, mažai taikomos tokios pedagoginio poveikio priemonės, kaip nedrausmingo elgesio svarstymas per posėdžius, drausmės sąsiuvinėjų pildymas, klasių vidaus elgesio taisyklių kūrimas, galimų pasekmių nusižengus mokyklos vidaus taisyklėms įvardijimas, teigiamo elgesio pastiprinimas ir kt.
- Nesistemiškai vyksta ir moksleivių socialinių įgūdžių ugdymo procesas. Ugdymo įstaigose organizuojami socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimai, pastebima socialinių įgūdžių ugdymo grupių veikla. Mokyklose įgyvendinama stiprios asmenybės vystymąsi skatinanti socialinė-pedagoginė „Gyvenimo įgūdžių programa“.

teams are founded not at all investigated educational institutions of Šiauliai. Only solitary statements of responders note the activities of pupils' parliament, parents' committee, preventive group of teachers, group of preventive support for the pupil, group for provision of social, pedagogical, psychological support.

Based on obtained research results, it can be assumed that executors of bullying prevention at investigated Šiauliai educational institutions are social pedagogues and form tutors. Teachers and administration of the educational institution are involved in preventive activities not so actively. It can be assumed that organising activities that reduce manifestation of bullying among pupils, insufficient attention is paid to founding of groups that would take interest in the phenomenon of bullying among pupils, would provide versatile support solving conflicts arising among pupils, and would offer various recommendations on the issues of bullying prevention.

### Conclusions

- Bullying among pupils is a very serious and relevant problem. Seeking to reduce manifestation of bullying, various preventive events at Šiauliai comprehensive schools are organized. Topics of bullying are integrated into the content of delivered subjects and class meetings. On the other hand, the mechanism of investigation of the phenomenon of bullying is not developed at schools. Seeking to disclose the scope of spread of bullying at the educational institution, only a certain group of school community – pupils – is investigated. Meanwhile other groups of community (parents, pedagogues, administration and other school personnel), are not involved in investigations of manifestation of bullying.
- There is no clear and concrete system of control of pupils' behaviour at Šiauliai comprehensive schools: various punishments are avoided at schools; alternatives to punishments, which are a method of natural and logical consequences, are not applied. School personnel does not take care of supervision of places where bullying takes place most often. Besides, such measures of pedagogical sanctions as consideration of undisciplined behaviours at meetings, keeping notebooks on discipline, creation of internal rules of the class, naming of possible consequences in case of breaching internal school rules, enhancement of positive behaviours, etc. are little applied.
- The process of developing pupils' social skills is non-systematical. Classes aimed at development of social skills are organized at educational institutions, activities of groups for development

Tačiau, kaip rodo tyrimo rezultatai, per mažai skiriama dėmesio kitų socialinius mokinių įgūdžių ugdančių programų (pvz., „Zipio draugai“) įgyvendinimui, socialinių įgūdžių ugdymo projektų rengimui ir vykdymui, socialinių įgūdžių ugdymo integravimui į mokomųjų dalykų bei klasių valandėlių turinį. Be to, mokiniai neskatinami įsitraukti į aktyvią socialinę-praktinę veiklą, jiems nesudaromos palankios sąlygos pranešti apie mokykloje vykstančius neigiamus reiškinius – patyčias. Tyrimas atskleidė, kad Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose susiduriama su per mažai papildomojo ugdymo formų pasiūla. Per mažai skiriama dėmesio prevencinių projektų bei programų įgyvendinimui, informacinių / metodinių leidinių leidybai ir platinimui.

- Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose nėra aiškios pagalbos mokiniui teikimo sistemos. Didžiausias dėmesys skiriamas patyčių aukos ir iniciatoriaus problemai nagrinėti, užmirštant kitas gan svarbias sritis: specializuotų kabinetų patyčių aukoms steigimą, galimybių vaikui išsipasakoti sudarymą, pagalbos teikimą sprendžiant mokinių tarpusavio ginčus, rizikos grupei priskiriamų moksleivių įtraukimą į popamokinę veiklą, suaugusiųjų asmenų, galinčių suteikti pagalbą, įvardijimą ir kt. Teikiant pagalbą nuo patyčių kenčiantiems ir iš kitų besityčiojantiems vaikams, jų tėvai į šį procesą neįtraukiami. Maža to, skiriama per mažai dėmesio socialinės, psichologinės bei edukacinės pagalbos tiek patyčių aukų, tiek ir patyčių iniciatorių tėvams teikimui.
- Analizuojant duomenis nustatyta, kad į patyčių prevenciją įsitraukia ne visa mokyklos bendruomenė – pasigendama dalykų mokytojų, tėvų bei pačių moksleivių aktyvumo. Pagrindiniai patyčių prevencijos vykdytojai – socialiniai pedagogai ir klasių vadovai. Prevencinės veiklos organizavimas, koordinavimas ir vykdymas, tiriamosios veiklos / patyčių raiškos tyrimų organizavimas ir atlikimas, moksleivių socialinių įgūdžių užsiėmimų organizavimas, bendradarbiavimas su ugdymo įstaigos socialiniais partneriais, individualus darbas su tėvais bei moksleiviais – vienos pagrindinių socialinių pedagogų atliekamų funkcijų patyčių prevencijos metu. Patyčių prevencijos integravimas į organizuojamų klasių valandėlių turinį – pagrindinė klasių vadovų atliekama funkcija patyčių mažinimo veikloje.
- Tyrimas atskleidė, kad tarp mokyklos bendruomenės grupių nėra funkcijų ir atsakomybės pasiskirstymo, sprendžiant patyčių tarp mokinių of social skills are present. Schools implement social-pedagogical “Programme of Life Skills”, encouraging development of a strong personality. However, according to research results, too little attention is paid for implementation of other programmes (e.g. “Zippy’s Friends”), for preparation and implementation of projects aimed at developing social skills, for integration of development of social skills into the content of subjects and class meetings. Besides, pupils are not encouraged to be involved in active social practical activities, they are not provided with favourable conditions to announce negative phenomena that take place at school – bullying. The research disclosed that Šiauliai comprehensive schools encounter the problem of too small supply of forms of supplemental education. Too little attention is paid for implementation of preventive projects and programmes, publishing and distribution of informational/methodical publications.
- No clear system of provision of support for the pupils at Šiauliai comprehensive schools exists. Major attention is paid for the analysis of the problem of the victim and initiator of bullying, whilst other quite important areas are forgotten. These include: foundation of specialized rooms for victims of bullying, creation of possibilities for the child to impart, provision of support solving pupils’ arguments, involvement of pupils attributed to risk groups into after-school activities, naming of adults who can provide support, etc. Too little attention is paid for provision of social, psychological and educational support for parents of both victims and initiators of bullying.
- It was identified that not all school community is involved in bullying prevention: activeness of subject teachers, parents and the very pupils is missing. Mainly bullying prevention is implemented by social pedagogues and form tutors. Organisation, coordination and implementation of preventive activities, researches into manifestation of bullying, delivery of classes on pupils’ social skills, cooperation with social partners, individual work are among the main functions carried out by social pedagogues. Integration of bullying prevention into the content of organized class meetings is the main function carried out by form tutors.
- The research disclosed that there was no distribution of functions and responsibility between separate groups of the school community, solving the problem of bullying among pupils. Investigated educational

problema. Tirtose ugdymo įstaigose nėra optimalaus ir ilgalaikio patyčių prevencijos modelio, apimančio ugdymo institucijos bendruomenės narių veiklą.

- Hipotezė, kad Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose vykdoma patyčių prevencija, tačiau prevencinės priemonės taikomos eklektiškai, nesistemiškai, į patyčių prevencinę veiklą įsitraukusi ne visa mokyklos bendruomenė, ypač pasigendama tėvų bei pačių mokinių iniciatyvos, pasitvirtino.

institutions do not have optimal and long-term model for prevention of bullying, encompassing activities of members of the community of the educational institution.

- Hypothesis that prevention of bullying is carried out at Šiauliai comprehensive schools but preventive measures are applied eclectically, non-systematically, that not all school community is involved in bullying prevention activities proved out.

## Literatūra • References

- Braslauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Banks, R. (1997). Bullying in Schools. *Education Resources Informatikon Center*, p. 1–6.
- Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
- Bitinas, B. (1996). *Ugdymo filosofijos pagrindai*. Vilnius: VPU leidykla.
- Civinskas, R., Levickaitė, V., Tmutienė, I. (2006). *Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai*. Kaunas: Garnelis.
- Craig, W., Pepler, D., Blais, J. (2007). Responding to Bullying: What Works? *School Psychology International*. Vol. 28(4), p. 1–14.
- Heinrichs, R. (2003). A Whole – School Approach to Bullying: Special Considerations for Children with Exceptionalities. *Intervention in School and Clinic*. Vol. 38, No. 4, p. 195–204.
- Karmaza, E., Grigutytė, N., Karmazė, E. G. (2007). *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Vilnius: Sapnų sala.
- Magomedovas, A., Kasperavičiūtė, E., Karmaza, E. (2004). *Mokyklos saugumo politikos formavimas įtraukiant moksleivius*. Vilnius: Vaiko namas.
- Ollweus, D. (2008). Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija. *Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevencija mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga* (p.19–30). Vilnius: Multiplex.
- Ollweus, D. (1993). *Bullying at School – What We Know and what We Can Do*. Oxford and Cambridge: Blackwell Publishing.
- Ollweus, D. (2003). A Profile of Bullying at School. *Educational Leadership*. Vol. 60, p. 12–17.
- Piskin, M. (2002). School bullying: Definition, types, related factors, and strategies to prevent bullying problems. *Educational Sciences: Theory & Practice*, No. 2, p. 555–562.
- Povilaitis, R., Valiukevičiūtė, J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*. Vilnius: Multiplex.

- Rantanen, P., Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M. et al. (1999). Bullying, depresijon, and suicidal idealion in Finnish adolescents: school survey. *BMJ*. Vol. 319, p. 348–351.
- Rigby, K. (1999). What harm Does Bullying Do? *Paper presented at the Children and Crime: Victims and Offenders Conference convened by the Australian Institute of Criminology and held in Brisbane, 1–18 June 1999*, p. 2–12.
- Robichaud, M. G. R. (2007). *Vaikas kenčia pažemintus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
- Smith, D. J., Cousins, J. B., Stewart, R. (2005). Antibullying Interventions in Schools : Ingredients of Effective Programs. *Canadian journal of education* 28, 4, p. 739–762.
- Smith, P. K. (1997). Bullying in Life – Span Perspective: What Can Studies of School Bullying and Workplace Bullying Learn from Each Other? *Journal of Community & Applied Social Psychology*. Vol. 7, p. 249–255.
- Smokowski, P. R., Kopasz, K. H. (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, family Characteristics, and Intervention Strategies. *Children & Schools*. Vol. 27, No. 2, p. 101– 110.
- Targamadzė, V., Valeckienė, D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokyklose samprata: priešasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr. 19, p.159–171.
- Valeckienė, D. (2007). Patyčių tarp bendraamžių prevencijos strategijų mokykloje analizė: užsienio šalių patirtis. *Tiltai*, Nr. 4, p. 53–52.
- Whitted, K. S., Dupper, D. R. (2005). Best Practices for Preventing or Reducing Bullying in Schools. *Children & Schools*. Vol. 27 Issue 3, p. 167–175, 9p, 1 chart.
- Žukauskienė, R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
- Martišauskienė, E. (2008). Ugdomojo mokymo retrospektyva ir dabartis (V. Rajecko „Ugdomojo mokymo“ ir konstruktyvizmo paraelės). *Pedagogika*, Nr. 89, p. 11–17.

### RASA POCEVIČIENĖ

Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė,  
Šiaulių universiteto Edukologijos katedros docentė.  
Moksliniai interesai: atsakingumo, problemų  
sprendimo gebėjimų ugdymas, edukacinės inovacijos,  
ugdymo kokybė.

Doctor of Social Sciences (Education Studies),  
Associate Professor of the Department of Education  
Studies of Šiauliai University,  
Research interests: development of responsibility,  
development of problem solution abilities, educational  
innovations, quality of education.

*Address: P. Višinskio Str. 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania*  
*E-mail: rasa.pocevicienne@gmail.com*

### GIEDRIUS GIRDVAINIS

Stasio Šalkauskio gimnazijos mokytojas.  
Moksliniai interesai: patyčios, patyčių prevencija  
bendrojo lavinimo mokykloje.

Teacher of Stasys Šalkauskis' gymnasium.  
Research interests: bullying, prevention of bullying at  
the comprehensive school.

*Address: S.Šalkauskio Str. 21, LT-76348 Šiauliai, Lithuania*  
*E-mail: gieras.skautas@gmail.com*